Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

НН інститут культури і мистецтв

Кафедра хореографії та музичного мистецтва

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор НН інституту культури і мистецтв
_____ Олена УСТИМЕНКО-КОСОРІЧ
«30» серпня 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Підбір на слух та основи імпровізації

галузь знань 02 Культура і мистецтво
спеціальність 025 Музичне мистецтво
Освітня програма/програми Музичне мистецтво
Мова навчання українська

Погоджено науково-методичною комісією
НН інституту культури і мистецтв
Протокол № 1 від
«30» серпня 2024 р.
Голова _____ Олександр РУДЕНКО

Суми – 2024

Розробники:

1. Єрьоменко Андрій Юрійович, кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри хореографії та музичного мистецтва.

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри хореографії та музичного мистецтва

Протокол № 1 від «26» серпня 2024 р.

Завідувач кафедри
доктор педагогічних наук, професор _____ Ольга ЄРЕМЕНКО

Опис навчальної дисципліни

<table>
<tr><td rowspan="2">Найменування показників</td><td rowspan="2">Освітній ступінь</td><td colspan="2">Характеристика навчальної дисципліни</td></tr>
<tr><td>денна форма навчання</td><td>заочна форма навчання</td></tr>
<tr><td rowspan="3">Кількість кредитів – 4</td><td rowspan="15">Бакалавр</td><td colspan="2">Вибіркова</td></tr>
<tr><td colspan="2">Рік підготовки:</td></tr>
<tr><td>3-й</td><td>-й</td></tr>
<tr><td rowspan="13">Загальна кількість годин – 120</td><td colspan="2">Семестр</td></tr>
<tr><td>3-й</td><td>-й</td></tr>
<tr><td colspan="2">Лекції</td></tr>
<tr><td></td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Практичні, семінарські</td></tr>
<tr><td>48 год.</td><td>год.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Лабораторні</td></tr>
<tr><td></td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Самостійна робота</td></tr>
<tr><td>72 год.</td><td>год.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Консультації:</td></tr>
<tr><td>-</td><td>-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Вид контролю: залік у VI сем.</td></tr>
</table>

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Курс «Підбір на слух та основи імпровізації» (галузь знань – 02 «Культура і мистецтво», спеціальність 025 «Музичне мистецтво») входить до циклу вибіркових фахових дисциплін і вивчається протягом двох семестрів.

Мета курсу – розвиток музично-творчих здібностей студентів, їх музично-образної фантазії, музичного мислення та формування елементарних навичок імпровізації. **Завдання курсу:**

– ознайомити з теоретичними знаннями щодо основ імпровізації в контексті теорії музичних жанрів і стилів;

– формувати вміння складати прості види ритмічного і мелодійного супроводу

(акомпанементу) до пісень, танців;

– розвивати навички нескладних видів індивідуальної імпровізації;

– розвивати техніку аранжування музичного матеріалу на основі техніки варіювання;

– залучати студентів до активної концертної та просвітницької діяльності.

2. Передумови для вивчення дисципліни

Передумовою вивчення курсу «Імпровізація та підбір на слух» є засвоєння навчального матеріалу дисциплін «Фах», «Ансамблеве виконавство», «Гармонія», «Поліфонія».

3. Результати навчання за дисципліною

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент має оволодіти теоретичними основами музичної імпровізації; принципами та способи аранжування музичного матеріалу; особливостями взаємовпливу жанровостильових параметрів твору та музичної фактури. Зміст курсу передбачає формування умінь використання в імпровізації елементів музичної мови, застосування технік гармонійного (вертикального) і мелодійного (горизонтального) аранжування музичного матеріалу, створення простих видів супроводу з урахуванням жанрово-стилістичної специфіки творів.

Знання: принципів виконавської культури, критеріїв інструментального виконавства. **Уміння:** здійснювати виконавську діяльність, демонструвати артистизм, майстерність володіння фортепіано у сфері імпровізації.	**ПРН 1**	Володіти професійними навичками виконавської (диригентської) та творчої діяльності.
Знання: особливостей стилів, жанрів, певної доби, до якої належать музичні твори. **Уміння:** здійснювати аналіз музичних творів, особливостей драматургії та художнього змісту музики, що імпровізується.	**ПРН 4**	Професійно здійснювати аналіз музично-естетичних стилів та напрямків.
Знання про: засоби музичної виразності; складові аналізу музичних творів; взаємозв'язок та міжпредметні зв'язки. **Уміння:** обґрунтувати використання тих чи інших засобів музичної виразності під час практичногоаналітичного розбору та художнього виконання твору. **Комунікація:** практично використовувати знання й уміння та можливість обґрунтувати власну інтерпретацію твору.	**ПРН 7**	Володіти музично-аналітичними навичками жанрово-стильової та образно-емоційної атрибуції музичного твору при створенні виконавських та музикознавчих інтерпретацій.

Знання: змісту музичного мистецтва, мистецьких цінностей, естетичних ідеалів та національної свідомості. **Уміння:** розвивати мистецькі цінності, демократичні та естетичних ідеали, гуманістичну мораль та національну свідомість засобами музичного мистецтва. **Комунікація:** сценічна взаємодія зі слухачами та іншими артистами.	**ПРН 12**	Здатність розвивати у суспільстві засобами музичного мистецтва загальнолюдські та мистецькі цінності, демократичні та естетичні ідеали, гуманістичну мораль та національну свідомість

4. Критерії оцінювання результатів навчання

Кількість балів	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90 – 100	Технічно якісне і художньо осмислене виконання імпровізації на заданий твір, що демонструє високий рівень опанування імпровізаційними навичками (гармонізація, мелодійний розвиток, переконливе формотворення).
82 – 89	Виконання переконливе в стилістичному та технічному відношенні, демонструє високий рівень опанування імпровізаційними навичками, але містить в собі окремі недоліки гармонічного або мелодійного розвитку.
74 – 81	Середній рівень опанування імпровізаційними навичками, виконанню не вистачає драматургічної переконливості, форма організована поверхово, до того ж є помилки текстового характеру (випадкові зупинки або виправлення).
64 – 73	Недоліки технічного та художнього характеру досить помітні та впливають на загальне враження, віртуозні можливості обмежені. Виконання містить помилки тексту та виправлення, дефекти фактури основних джазових стилів.
60 – 63	Відсутність системності, наполегливості, старанності в оволодінні навичками імпровізації; наявність досить суттєвих недоліків при виконанні фактури основних джазових стилів, у виконанні прослідковується лише елементарні професійні навички. Гра містить значні помилки, виправлення та зупинки.
35 – 59	Недбале ставлення до занять, постійне невиконання завдань, які передбачені навчальною програмою, наявність граматичних та стилістичних помилок при виконанні фактури основних джазових стилів, недостатня координація та слабкий слуховий контроль.
1 – 34	Недбале ставлення до занять, постійне невиконання завдань, які передбачені навчальною програмою. Неспроможність виконання творів напам’ять у повному обсязі, відсутність елементарних навичок імпровізації, розуміння музичного змісту, емоційна та м’язова скутість.

Розподіл балів

Поточний контроль										Разом	Сума
РОЗДІЛ1					**РОЗДІЛ 2**						
Т 1.1	**Т 1.2**	**Т 1.3**	**Т 1.4.**	**Т 1.5.**	**Т 2.1**	**Т 2.2.**	**Т 2.3.**	**Т 2.4.**	**Т 2.5.**		
Поточний контроль										80	100
8	8	8	8	8	8	8	8	8	8		
Контроль самостійної роботи										20	
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2		

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	**A**	**відмінно**
82 – 89	**B**	**добре**
74 – 81	**C**	
64 – 73	**D**	**задовільно**
60 – 63	**E**	
35 – 59	**FX**	**незадовільно з можливістю повторного складання**
1 – 34	**F**	**незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни**

5. Засоби діагностики результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання є: практичні завдання, завдання самостійної роботи, залік.

6. Програма навчальної дисципліни

1. Розділ 1. Історико-теоретичні аспекти музичної імпровізації.
2. Розділ 2. Основи джазової імпровізації.

6.1. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

Розділ 1. Історико-теоретичні аспекти музичної імпровізації.

Тема 1.1. **Історія розвитку імпровізації, як виконавського жанру від Середньовіччя до Романтизму**.

Зародження імпровізаційного жанру в формах народної творчості: народні пісні, варіації, рондо тощо. Імпровізація, як складова процесу навчання грі на клавесині та органі в епоху Пізнього середньовіччя та Відродження. Жанровостильові особливості імпровізації епохи Бароко та Класицизму. Виконавська творчість провідних клавесиністів та органістів зазначеного періоду.

Тема 1.2. **Особливості імпровізації у виконавській діяльності піаністіввіртуозів доби Романтизму та XX ст. Історія розвитку джазової імпровізації в першій половині XX ст**.

Особливості становлення та розвитку фортепіанної школи кінця XVIII – першої XIX століття. «Імпровізаційні дуелі», як форма вираження професійної майстерності піаніста. Перехід жанру імпровізації від прикладного типу до концептуального в кінці XIX – на початку XX. Розвиток джазових форм, та їх імпровізаційна сутність. Види джазу та їх характерні особливості імпровізації.

Тема 1.3. **Імпровізація в різних музичних стилях та напрямах другої половини XX – початку XXI ст**.

Зв’язок розвитку електричних музичних інструментів та зміни імпровізаційної орієнтації в цих стильових. Імпровізація в поп-, рок-музиці. Сучасні музичні стилі та особливості імпровізування на естрадній сцені.

Тема 1.4. **Визначення поняття імпровізації, її види та форми. Жанровостилістичні та формоутворювальні параметри імпровізації. Принципи розвитку музичного матеріалу.**

Імпровізація як специфічний вид творчості та як процес. Особливості виконавського часу. Сприйняття та передчуття. Імпровізація як мистецтво мислити й виконувати музику одночасно. Класифікація видів імпровізації. Музична форма як результат процесу і як «стабільна» модель імпровізаційного наповнення. Стиль і форма. Форма і жанр. Конструктивні та драматургічні принципи аранжування музичного матеріалу. Основні способи варіювання.

Повтор, об'єднання, дроблення, розширення, скорочення.

Тема 1.5. **Складові елементи імпровізації**.

Мелодія, фактура, метро-ритмічні формули, прості та складні розміри. Створення простих мелодій до ритмізованих віршованих текстів (форма періоду). Інструментальна мелодія. Основи мелодичної імпровізації. Імпровізація індивідуальна та колективна. Ритмова імпровізація з використанням простих та складних метрів. Нерівномірне ділення довготи

звуків: триолі, дуолі, квартолі, тощо. Імпровізація на задану гармонічну послідовність.

Розділ 2. Основи імпровізації.

Тема 2.1. **Введення в імпровізацію різних стилів. Термінологічний апарат**.

Імпровізація в джазі, рок- і поп-музиці. Поняття свінгу, драйву, квадрату, рифу, стандарту тощо. Система позначень акордів застосовуваних в джазі. Альтерація тонів в септакордах і нонакордах. Повний функціональний ряд (тоніка, доминанта та субдомінанта) та усталені гармонійні моделі. Види акордових розташувань: тісне, широке, змішане. Практичні заняття по підбору на слух і гармонізації естрадних мелодій.

Тема 2.2. **Особливості класичної та джазової гармонії**.

Система літерних і цифрових позначень окремих звуків і акордів. Принципи альтерації акордових тонів. Принципи заміни акордів. Особливості використання ладів. Виконання гармонійного супроводу до мелодій, які мають буквено-цифрові позначення.

Тема 2.3. **Метроритмічні та мелодичні особливості імпровізації**.

Засоби метроритмічного та мелодичного розвитку імпровізації. Особливості застосування діатонічних і хроматичних побудов, секвенцій. Фразування із використанням простих і складних ритмічних малюнків. Вивчення нових варіантів фактури супроводу для мелодій різного характеру, ускладнення ритмічного малюнка супроводу (тріолі, синкопи, пунктирний ритм і т. П.). Імпровізація власних найпростіших побудов з використанням отриманих знань

Тема 2.4. **Основні джазові стилі**.

Формоутворювальні та жанрово-стилістичні параметри стилів джазової музики. Особливості фортепіанної фактури основних джазових стилів. Усталені гармонійні схеми. Поняття про свінг. Ряд особливостей, характерних для свінгу. Ритмічні вправи. Знайомство з ритмічними формулами деяких жанрів естрадної та джазової музики: джаз-вальс, танго, самба, бассанова, бугі-вугі тощо. Приклади різних видів фактур, які використовуються в естраднoджазових творах. Практичні заняття по підбору на слух мелодії і акомпанементу естрадно-джазових мелодій.

Тема 2.5. **Стратегія побудови імпровізаційного соло.**

Жанрово-стилістичні передумови створення імпровізаційного соло. Тактика вибору метроритмічних, гармонічних і мелодичних засобів

аранжування музичного матеріалу. Імпровізація власних невеликих побудов в формі періоду, в простій тричастинній формі в відомих стилях і жанрах.

7. Структура та обсяг навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		Лекції	Практ.	Лабор.	Конс.	Самост.р		Лекції	Практ.	Лабор.	Конс.	Самост.р
РОЗДІЛ І. Історико-теоретичні аспекти музичної імпровізації.												
Тема 1.1. Історія розвитку імпровізації, як виконавського жанру від Середньовіччя до Романтизму.	12		4			8						
Тема 1.2. Особливості імпровізації у виконавській діяльності піаністіввіртуозів доби Романтизму та XX ст.	10		4			6						
Тема 1.3. Імпровізація в різних музичних стилях та напрямах другої половини XX – початку XXI ст.	10		4			6						
Тема 1.4. Визначення поняття імпровізації, її види та форми. Жанрово-стилістичні та формоутворювальні параметри імпровізації. Принципи розвитку музичного матеріалу.	12		4			8						
Тема 1.5. Складові елементи імпровізації.	14		6			8						
РОЗДІЛ ІІ. Основи імпровізації.												
Тема 2.1. Введення в імпровізацію різних стилей. Термінологічний апарат.	12		4			8						
Тема 2.2. Особливості класичної та джазової гармонії.	14		6			8						
Тема 2.3. Метроритмічні та мелодичні особливості імпровізації.	10		4			6						
Тема 2.4. Основні джазові стилі.	12		6			6						
Тема 2.5. Стратегія побудови імпровізаційного соло.	14		6			8						
Усього годин	**120**		**48**			**72**						

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Прийоми мелодичного розвитку імпровізації.	2	
2	Прийоми метроритмічного розвитку імпровізації.	2	
3	Засоби гармонічного розвитку імпровізації.	2	
4	З'єднання акордів у гармонічних побудовах.	4	
5	Опанування усталених гармонійних схем.	4	
6	Оволодіння музичними ладами.	4	
7	Опанування класичних та джазових цифровок.	4	
8	Вивчення усталених мелодійних зворотів.	4	
9	Формування імпровізаційної техніки та накопичення навичок фразування.	4	
10	Фортепіанна фактура основних імпровізаційно-виконавських стилів.	4	
11	Опанування фактурних прийомів викладу акомпанементу.	4	
12	Особливості побудови джазового соло.	4	
13	Створення власних імпровізацій.	6	
	Всього	**48**	

7. Рекомендовані джерела інформації

1. Дряпіка В. Розкриваючи світ джазу, рок і поп-музики : Книга-для вчителя. АПН України; Інститут педагогіки ; Управління освіти Кіровоградської облдержадміністрації ; Обласний ін-т удосконалення вчителів (Кіровоград). – К. : ТРЕЛАКС, 1997. – 184 с.
2. Ивэнс Л. Ритмы джаза в игре на фортепиано. К.: Музична Україна, 1986. 40 с.
3. Каганович Г. Импровизация и обучение игре на фортепиано. Минск, 1980. 96 с.
4. Развитие творческих способностей на уроках сольфеджіо: методические рекомендации / составитель И. Морих. – Минск., 1984. – 86 с.
5. Чеча Г.О. Джаз як соціокультурний феномен // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2 (61) – 2014. С. 249-256.

6. Чугунов Ю. «Гармония в джазе» 1980-1988 гг. 153 с.

9. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

Проведення практичних занять з курсу «Імпровізація та підбір на слух» передбачає використання фортепіано, а також допоміжних фонограм (groove backing tracks).